

ГЕНДЕРНА СКЛАДОВА МОТИВАЦІЙНИХ
ПРІОРИТЕТІВ ДО ЗАНЯТЬ РУХОВОЮ
АКТИВНІСТЮ У ШКОЛЯРІВ
РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Круцевич Тетяна¹, Марченко Оксана¹, Погасій Людмила²

¹Національний університет фізичного виховання і спорту України

²Київський національний торговельно-економічний університет

DOI: 10.32540/2071-1476-2021-1-136

Annotation

Introduction and study purpose. The presented article shows the theoretical analysis of literature sources on the problem of the gender approach in physical education of pupils. Considering the problems of physical education of young people through the prism of gender, Ukrainian and foreign scholars emphasize the relationship between gender and personality-oriented approaches as the basis for the humanization of the educational process. With the purpose to determine the critical periods of decreased and increased motivation of students to engage in specially organized motor activity, taking into account their gender characteristics, it is necessary to monitor how the quantitative composition of masculine, feminine and androgynous boys and girls change with age and how these psychological characteristics affect their motivational priorities to motor activity.

Material and methods. The results of the study are based on the materials of questionnaires and testing of 638 students of 5-11 forms (303 boys and 335 girls) of secondary education institutions. A set of methods was used to solve the tasks: analysis, generalization and systematization of scientific and methodological literature; questionnaire, psychological and diagnostic testing, test questionnaire S. Bem "Masculinity - femininity", generally accepted methods of mathematical statistics.

Results. The relevance of the topic is justified also the data of national and international authors about gender problematic in the sphere of physical education is analyzed and summarized. There were given new knowledges about sport participation influence on shaping pupils' masculinity character traits. It was defined how the number of masculine, feminine and androgenic young men and young women changes with age and how their psychological characteristics influence on their motivational priorities to physical activity.

Summary. It is proved that androgynous and feminine gender characteristics influence the motivation to be engaged in physical activity in girls. The high level of motivation to engage in physical education and sports in boys coincides with a high level of androgyny and femininity. The critical period of reduced motivation to engage in physical education and sports falls on the period of increasing manifestation of masculine characteristics.

As a result of the study, we received a fairly large amount of necessary knowledge, which gives us the opportunity to develop a model of components of individual physical culture of adolescents and young people with evaluation criteria for different age and gender groups.

Key words: physical education, gender approach, boys, girls, masculinity, androgyny, femininity.

Анотація

Вступ і мета дослідження. Досліджено актуальне питання щодо гендерних особливостей мотиваційних пріоритетів школярів до занять руховою активністю. Мета: визначити мотиваційні пріоритети до занять руховою активністю у школярів з урахуванням їх гендерних характеристик.

Матеріал і методи. Результати дослідження засновані на матеріалах анкетування та тестування 638 школярів 5-11 класів (303 юнака та 335 дівчат) ЗЗСО. Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів: аналіз, узагальнення та систематизація даних науково-методичної літератури; анкетування, психолого-діагностичні тестування, тест-опитувальник С. Бем «Маскулінність-фемінінність», загальноприйняті методи математичної статистики.

Результати. Обґрунтовано актуальність обраної теми, проаналізовано та узагальнено дані вітчизняних і зарубіжних авторів щодо гендерної проблематики у сфері фізичної культури і спорту. Одержано нові знання щодо впливу занять спортом на формування маскулінних рис характеру школярів. Визначено, – наскільки змінюються кількісний склад маскулінних, фемінінних та андрогінних юнаків і дівчат із віком і яким чином їхні психологічні характеристики впливають на мотиваційні пріоритети до рухової активності.

Висновки. Доведено, що на мотивацію до занять руховою активністю у дівчат більшою мірою впливають андрогінні та фемінінні гендерні характеристики. Високий рівень мотивації до занять фізичною культурою і спортом у хлопців збігається з високим рівнем прояву андрогінності та фемінінності. Зниження мотивації до занять фізичною культурою і спортом припадає на період зростання прояву маскулінних характеристик. У результаті проведеного дослідження ми отримали досить великий обсяг необхідних знань, що надає нам можливість розробки моделі компонентів індивідуальної фізичної культури підлітків і молоді з критеріями оцінки для різних вікових і статевих груп.

Ключові слова: фізичне виховання, гендерний підхід, хлопці, дівчата, маскулінність, андрогінність, фемінінність.

Аннотация

Введение и цель исследования. В представленной статье проведен теоретический анализ литературных источников по проблеме внедрения гендерного подхода в физическом воспитании школьников. Рассматривая проблемы физического воспитания молодежи через призму гендера, украинские и зарубежные ученые отмечают взаимосвязь гендерного и личностно-ориентированного подходов как основы гуманизации учебно-воспитательного процесса. С целью определения критических периодов снижения и повышения мотивации школьников к занятиям специально-организованной двигательной активностью с учетом их гендерных характеристик, необходимо проследить, насколько меняется количество маскулінных, фемінінних и андрогінних учащихся с возрастом и каким образом данные психологические характеристики влияют на их мотивационные приоритеты к специально-организованной двигательной активности.

Материал и методы: Результаты исследования основаны на материалах анкетирования и тестирования 638 школьников 5-11 классов (303 юношей и 335 девушек). Для решения поставленных задач использовался комплекс методов: анализ, обобщение и систематизация данных научно-методической литературы; анкетирование, психолого-диагностические тестирования, тест-опросник С. Бем «Маскулинность - фемининность», общепринятые методы математической статистики.

Результаты: Доказано, что на мотивацию к занятиям специально-организованной двигательной активностью у девушек в большей степени влияют андрогінные и фемінінные гендерные характеристики. Высокий уровень мотивации к занятиям физической культурой и спортом у юношей совпадает с высоким уровнем проявления андрогінности и фемінінности. Критический период снижения мотивации к занятиям двигательной активностью приходится на период роста проявления маскулінных характеристик.

Выводы. В результате проведенного исследования мы получили достаточно большой объем необходимых знаний, который дает нам возможность разработки модели компонентов индивидуальной физической культуры школьников с критериями оценки для разных возрастных и половых групп.

Ключевые слова: физическое воспитание, гендерный подход, юноши, девушки, маскулінность, андрогінность, фемінінность.

Вступ. На сьогодні в Україні формується нова освітня парадигма, одним із пріоритетних напрямків якої є гуманізація, розкриття вродженого потенціалу кожної особистості, її гармонійний розвиток, у тому числі і

фізичний, що призводить до виникнення такої соціокультурної ситуації, яка стимулює появу нових освітніх потреб, задоволення яких неможливе без удосконалення форм, засобів і технологій навчання.

Мотиваційна сфера людини завжди складається з ряду спонукань: ідеалів, ціннісних орієнтацій, потреб, мотивів, цілей та інтересів. Ці спонукання виконують різну роль у загальній картині мотивації, на різних ета-

пах вікового розвитку, набуваючи то більшого, то меншого значення. Тому знання про них допомагають вчителям та батькам диференційовано впливати на мотивацію школярів до фізичної активності та вдосконалення. Інтерес і мотивація пов'язані між собою: потреби спонукають людину до активності, а мотив – до спрямованої діяльності [22]. Професор Т. Ю. Круцевич слушно зауважує, що завдання шкільного фізичного виховання полягає в тому, щоб зробити активну рухову діяльність більш осмисленою, цілеспрямованою, такою, що відповідає індивідуальним особливостям того, хто нею займається [22]. Тому вчителю фізичної культури слід звернути увагу на формування мотивації до рухової активності та здорового способу життя школярів.

У теоріях мотивації А. Маслоу, В.Г. Асєєва, В.Г. Леонтєєва, А.К. Маркової, А.А. Файзуллаєва, Х. Хекхаузена та інших вчених наголошується, що мотивація – одне з основних понять, яке використовується для пояснення рушійних сил поведінки, діяльності суб'єкта. Існують різні підходи до класифікації мотивів. Науковці Маркова А.К. [28], Полуянов В.Б. [32] виокремлюють зовнішню і внутрішню мотивацію. Теорія мотивації до рухової активності, яку запропонувала професорка Т.Ю. Круцевич, у своєму змістовному блоці описує зовнішні та внутрішні фактори, які відіграють одну з визначальних ролей у формуванні мотивації до рухової активності [22]. Таким чином, мотивами виступають різні спонукання: усвідомлені потреби й інтереси людини, установки та ідеали, переконання та світогляд, почуття й думки. Тому у поведінці й діяльності не слід визначати лише головні прагнення, але й застосовувати ті особливості особистості, які визначають її життєву позицію, її ставлення до різних аспектів дійсності [25].

Учені багатьох країн уже тривалий час здійснюють систематичні фундаментальні та прикладні дослідження з гендерної проблематики. У контексті нашого дослідження найбільш цікавими є ті, що стосуються висвітлення різноманітних аспектів гендеру у сфері фізичної культури і спорту, а також фундаментальні розвідки видатних психологів і педагогів (Афіногенова С.В., Агєєв В.П., Базарний В.Ф., Ворожбітова О.Л., Фашук О., Дамадаєва А.М., Римарєв М.Ю., Стамбулова Н.Б., Говорун Т.В., Кікінежді О.М та ін.) [1, 2, 3, 5, 8, 9, 34, 38, 40]. Проте сьогодні, на жаль, немає ґрунтовних комплексних досліджень мотиваційних пріоритетів та інтересів школярів у сфері фізичної культури і спорту з точки зору впливу гендеру. Вищевикладене підтверджує актуальність проблеми, детермінує її вибір, як теми наукового дослідження і є підґрунтям окремого дослідження зазначеної проблеми, яка має теоретичну, практичну й соціальну значущість.

Мета статті – визначення гендерних особливостей мотиваційних пріоритетів до занять руховою активністю школярів різних вікових груп.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Наукове дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень та розробок, що виконуються за рахунок коштів державного бюджету МОН на 2016-2019 рр. за темою «Історичні та організаційно-методичні засади формування гендерного підходу у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді» шифр 1.2Ф. (№ державної реєстрації 0117U002386).

Матеріали і методи. Результати дослідження засновані на матеріалах анкетування та тестування 638 школярів 5-11 класів (303 юнака та 335 дівчат) ЗЗСО м. Полтави. Процедура наукових досліджень проводилася відповідно до етичних стандартів відпові-

дального комітету з прав людини, за погодженням управління освіти Полтавського міськвиконкому та письмової згоди директорів шкіл та батьків респондентів, що підтверджується відповідними документами.

Результати досліджуваних стратифікувались відповідно віковим періодам фізіологічного розвитку дітей і біологічної статі. Достовірність різниці між окремими результатами вираховувалась на рівні надійності $p < 0,05$ до $p < 0,01$, що свідчить про можливість їх врахування при розробці практичних рекомендацій, а також для подальших інтерпретацій.

Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів:

теоретичні (аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація, теоретичне моделювання) проводились з метою узагальнення досвіду науковців, які займаються вивченням проблеми гендерного підходу у навчанні та вихованні, сучасних підходів до розвитку та вдосконаленню системи фізичного виховання;

педагогічні (спостереження із застосування інструментальних методик, тестування, експеримент) проводились з метою вивчення умов організації фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти, поведінки школярів на заняттях фізичною культурою, їхньої взаємодії з учителем фізичної культури та реакції організму юнаків і дівчат на фізичне навантаження;

соціологічні (неформалізовані бесіди, опитування, анкетування) проводились з метою визначення спортивних інтересів, уподобань, мотивів до занять руховою активністю у навчальний та поза навчальний час;

психолого-діагностичні (опитувальник Є.В. Боченкової «Самоопис фізичного розвитку», методика Ю.М. Орлова «Потреба у досягненнях», тест-опитувальник

Таблиця 1

Мотиви школярів щодо занять фізичними вправами, %

Клас	Стать	n	Варіанти відповідей									
			Спілкування з друзями	Досягнення високого спортивного результату	Удосконалення форми тіла	Активний відпочинок, розваги	Поліпшення стану здоров'я	Зниження зайвої ваги тіла	Підвищення фізичної підготовленості	Отримання задоволення від рухової активності	Участь у змаганнях	Самоствердження
5	х	21	28,6	4,8	38,1	14,0	19,0	0,0	9,5	14,3	52,4	38,1
	д	53	39,6	32,1	35,8	17,0	32,1	17,0	15,1	7,5	20,8	20,8
6	х	50	40,0	26,0	30,0	4,0	4,0	0,0	14,0	8,0	48,0	44,0
	д	54	29,6	35,2	29,6	11,1	40,7	11,1	40,7	11,1	46,3	24,1
7	х	34	52,9	26,5	0,0	47,1	0,00	0,0	41,2	32,4	32,	14,7
	д	39	66,7	7,7	33,3	25,6	7,7	33,3	17,9	25,6	7,7	0,0
8	х	55	36,4	18,2	36,4	23,6	18,2	5,5	32,7	18,2	18,2	14,5
	д	54	42,6	27,8	42,6	24,1	24,1	18,5	5,6	9,3	24,1	0,0
9	х	90	32,65	34,69	32,65	22,45	28,57	6,12	22,2	14,4	14,4	28,9
	д	5	30,00	12,7	49,1	27,3	50,0	23,33	7,3	3,6	7,3	10,9
10	х	12	25,0	41,7	58,3	41,7	50,0	8,3	41,7	16,7	25,0	16,7
	д	15	20,0	20,0	53,3	13,3	53,3	20,0	20,0	13,3	0,0	20,0
11	х	41	34,15	46,34	51,22	21,95	39,02	21,95	43,90	21,95	26,83	26,83
	д	65	10,77	18,46	76,92	29,23	55,38	30,8	33,85	21,54	12,31	20,00

С. Бем «Маскулінність – фемінінність»), що дозволило визначити психологічну стать (маскулінність, фемінінність, андрогінність) школярів;

загальноприйняті методи математичної статистики з розрахунком середніх арифметичних величин (x), середнього квадратичного відхилення (S); розраховувався коефіцієнт кореляції рангів Спірмена.

Усі розрахунки виконувалися в програмі SPSS 17.0. Всі дані оброблялись на персональному комп'ютері з використанням пакету стандартних програм (Excel – 2007; Statistica – 10.0).

Результати. Для вирішення завдань нашого дослідження, на першому етапі було проведено анкетування респондентів. Була

застосована анкета «Визначення мотивів та інтересів школярів у галузі фізичної культури і спорту». Анкетування використовувалося для одержання інформації про професійну орієнтованість школярів, їх мотивацію до занять фізичною культурою і спортом, визначення ставлення юнаків і дівчат до організації фізичного виховання у школі, вивчення та порівняння занять школярів у вільний час, їх ціннісних орієнтацій, а також виявлення чинників здорового способу життя, якого дотримуються школярі протягом тижня. Анкетування проводилось груповим методом, що дозволило добитися високого показника повернення якісно заповнених анкет – до 98%. Дане положення говорить про високу зацікавленість

школярів у даному анкетуванні, а також про високу достовірність і надійність емпіричних даних. За результатами анкетування виявлено, що в основі потребо-мотиваційної сфери фізичної культури і спорту юнаків і дівчат існують як спільні, так суттєво відмінні пріоритети. Хлопці та юнаки більшою мірою обирають силові види спорту – тхеквондо, боротьбу та футбол. Дівчата надають перевагу різновидам фітнесу, спортивним танцям і волейболу. З 5-го по 11-й класи через різні причини кількість школярів, які займаються спортивною діяльністю, суттєво зменшується. Якщо у 5-му класі займаються фізкультурно-спортивною діяльністю 98 % хлопців, то серед восьмикласників їх залишається

Таблиця 2

Фактори, які спонукають учнів до занять фізичними вправами, (n = 638), %

Клас	Стать	n	Варіанти відповідей							
			Поради вчителів фізкультури	Поради батьків	Поради друзів	Передачі по телевізору	Знання про користь занять фізичними вправами	Відвідування змагань	Публікації в газетах, журналах	Інше
5	х	1	14,3	71,4	19,0	47,6	14,3	14,3	0,0	0,0
	д	3	11,3	39,6	20,8	50,9	15,1	0,0	28,3	0,0
6	х	0	34,0	60,0	18,0	30,0	4,0	18,0	14,0	0,0
	д	4	5,6	24,1	29,6	64,8	18,5	35,2	40,7	0,0
7	х	4	26,5	14,7	52,9	52,9	5,9	20,6	20,6	0,0
	д	9	7,7	7,7	41,0	82,1	0,0	7,7	33,3	0,0
8	х	5	23,6	23,6	32,7	32,7	9,1	9,1	5,5	9,1
	д	4	14,8	18,5	27,8	61,1	14,8	9,3	38,9	9,3
9	ю	0	14,4	24,4	31,1	53,3	7,8	14,4	2,2	14,4
	д	5	12,7	20,0	23,6	47,3	0,0	0,0	0,0	20,0
10	х	2	8,3	8,3	8,3	25,0	58,3	0,0	0,0	16,7
	д	5	13,3	26,7	20,0	53,3	33,3	6,7	0,0	13,3
11	х	1	7,32	21,95	21,95	43,90	21,95	12,20	0,0	12,20
	д	5	7,69	20,00	20,00	30,77	35,4	6,15	3,1	9,23

26,6 % Так само й у дівчат, із 5-го по 7-й клас простежено зниження інтересу до занять спортом: відповідно його активно виявляють 75 % п'ятикласниць і тільки 33 % учениць 7-го класу. З 8-го класу кількість, які займаються спортом і фізичною активністю, підвищується до 42 %. Як і в юнаків, простежено позитивну динаміку: 53% старшокласниць займаються спортивною діяльністю у позанавчальний час. Серед обстежуваного контингенту займаються спортом 126 респондентів (97 юнаків і 29 дівчат) – баскетболом, волейболом, боротьбою, атлетичною гімнастикою та тхеквондо. Інші респонденти відвідують навчальні заняття з фізичного виховання у школі та займаються додатково спортивно-оздоровчою діяльністю. Найбільш популяр-

ними з видів спорту виявляються волейбол, баскетбол, плавання та різновиди фітнесу. Незважаючи на виявлену вікову позитивну динаміку щодо занять спортом і спортивно-оздоровчою діяльністю у наших респондентів відсоток байдужих до фізичної активності залишився досить суттєвий. Також із віком спостерігається поступове зменшення кількості школярів, які залишаються у професійному спорті.

На питання «З якою метою Ви б займалися фізичними вправами?» ми отримали результати, які представлено в таблиці № 1. З'ясовано, що вже в молодшому шкільному віці відповіді школярів різної статі суттєво відмінні. Це підтверджує науково доведений факт, що рухова активність хлопців віком 10-11 років вища,

ніж у дівчат [12, 17], а період 15-17 років дослідники вважають складним віком та пов'язують його зі статевим дозріванням. Тому пріоритетні мотиви респондентів щодо занять фізичними вправами є різними як у віковому аспекті, так і в статевому. При обранні пріоритетних мотивів щодо занять фізичними вправами юнаками з 5-го по 7-й класи перевагу було віддано руховій активності, змаганням та спілкуванню з друзями. Це, дійсно, так, оскільки саме в цьому віці, за твердженням учених, активно беруть участь у шкільних змаганнях, позитивно ставляться до рухової активності і виконання різноманітних фізичних вправ [29,30]. Тому на першому місці у хлопців 5-го та 6-го класів стоїть відповідь «узяти участь у змаганнях» (52,4 % та

48,0 % відповідно), на другому – «для самоствердження» (38,1 % та 44,0 % відповідно), на третьому – «спілкування з друзями» (28,6 % та 40,0 %). На останніх позиціях у хлопців 5-го та 6-го класів були розташовані відповіді: «зниження зайвої ваги тіла» (0 %), «активний відпочинок та розваги» (14,3 % та 4,0 %). З 8-го класу мотив «удосконалення форми тіла» стає одним із пріоритетних разом із мотивом «спілкування з друзями», а в старших класах він розташовується на першому місці. Юнаки старших класів (15-17 років) пріоритетними мотивами щодо занять фізичними вправами визначають такі: «удосконалення форми тіла» (58,3% та 51,2%), «поліпшення стану здоров'я» (50,0 % та 39,0 %) та «підвищення фізичної підготовленості» (41,7 % ; 43,9%). Підвищити фізичну підготовленість юнаки-старшокласники мають бажання більше, ніж юнаки 5-8-х класів на 20–30 %. Дівчата 5-го та 6-го класу своїми відповідями також продемонстрували позитивне ставлення до рухової активності. На першому місці в них відповіді: «взяти участь у змаганнях» (6-й клас – 46,3 %) та «спілкування з друзями» (5 клас – 39,6 %). Другі позиції посіли відповіді: «удосконалення форми тіла» (35,8 % та 29,6 % відповідно) та «поліпшення стану здоров'я» (32,1 % та 40,7% відповідно). На останньому місці у п'ятикласниць посіла відповідь «підвищення фізичної підготовки» (14,2 %). Виявлено, що дівчата вже з 11 років стежать за своєю фігурою. Підтвердженням того є визначення мотиву «зниження зайвої ваги тіла» одним із суттєвих та головних серед мотиваційних пріоритетів щодо занять фізичними вправами.

Таким чином, мотиваційні пріоритети до занять фізичною культурою юнаків і дівчат спрямовані на удосконалення зовнішнього вигляду та фігури. Їхні бажання займатися фізичною культу-

рою і спортом більшою мірою пов'язані з мотивацією вдосконалення форм тіла. Починаючи заняття спортом у віці 15-17 років, юнаки спрямовують свою діяльність не на високий спортивний результат, а більшою мірою на оздоровлення організму та вдосконалення фігури.

Результати аналізу відповідей респондентів, які займаються спортом, свідчать про те, що мотиви «досягнення високого спортивного результату», «участь у змаганнях» та «підвищення фізичної підготовленості» є для них пріоритетними. Порівнюючи відповіді спортсменів, можна зауважити, що в них на першому місці перебуває мотив знань про користь занять фізичною культурою. Також до пріоритетних мотивів спортсмени віднесли можливість поліпшити свою фізичну підготовленість.

Для визначення соціальних та особистісних потреб школярів у руховій активності ми визначали відмінності у мотивах юнаків і дівчат різних вікових груп, які спонукають їх до занять руховою активністю (табл. 2). Перше місце у молодших юнаків займає вплив сімейного виховання – поради батьків. Далі цей показник поступово знижується, що пояснюється формуванням у підлітків прагненням до самостійності. Тому з віком на них більше впливає мікросередовище – поради друзів та ЗМІ. У старшокласників визначено більш свідомий вибір – знання про користь занять фізичними вправами. На жаль, вчитель фізичної культури впливає на формування інтересу до рухової активності тільки у дівчат молодшої вікової групи. З віком у них спонукання змінюються.

У школярів старших класів чинником, який спонукає дівчат до рухової активності, виявляється внутрішній фактор – «знання про користь занять фізичними вправами», який залежить від освітнього рівня учнів. Прикмет-

но, що його вплив зростає з віком. Аналізуючи мотиви щодо занять фізичними вправами, ми виявили різницю їх прояву у респондентів за віком і за статтю, а порівнюючи спонукання при заняттях фізичними вправами, суттєвої різниці між відповідями юнаків і дівчат не помітили. Однак було виявлено вікові відмінності у їх відповідях. Отже, з'ясовано, що вплив батьків на прийняття рішень підлітків у 16-17 років зменшується, натомість авторитет інших людей та їхня думка стають більш значущими.

Таким чином, на мотивацію підлітків щодо спортивно-оздоровчої діяльності, незалежно від того, займаються вони систематично спортом чи ні, суттєво впливає думка батьків, друзів, передачі по телебаченню та інформації Інтернет-мереж. У старшому підлітковому віці більш свідомим є вплив інформації Інтернет-мереж та ЗМІ, що може стати мотивованим спонуканням до занять фізичними вправами.

Для уточнення факторів, які впливають на формування мотивації школярів до рухової активності, ми порушили питання про причини, що заважають їм займатися фізичною культурою і спортом. Серед головних було названо такі:

- брак вільного часу,
- неспроможність батьків оплачувати спортивні заняття,
- відсутність цікавих спортивно-оздоровчих груп,
- відсутність друзів, з якими можна відвідувати тренування.

Вивчення факторів, які впливають на мотивацію школярів до занять руховою активністю, та причин, які заважають реалізувати бажання зайнятися спортом, дозволило зробити певні висновки та виділити структуру позитивних і негативних чинників формування мотивації до занять руховою активністю. Слід зазначити, що особистість учителя фізичної культури, на жаль,

Таблиця 3

Розподіл загальної кількості респондентів за кластерами згідно психологічних типів гендерної ідентичності, (n = 638), %

Кластер	Психологічний тип	Межі IS	Кількість у кластерах, (%)
1	Андрогінний	Від – 0,40 до 0,50	51,02
2	Маскулінний	–1,90 до (– 0,50)	15,72
3	Фемінінний	0,60 до 1,90	33,26

належним чином не впливає на формування мотиваційних пріоритетів школярів. Загалом же незадоволеність учнів процесом фізичного виховання сьогодні – одна з актуальних проблем суспільства, розв'язання якої потребує нових концептуальних підходів у фізичному вихованні.

Говорячи про внутрішні мотиви до занять руховою активністю, вважаємо за необхідне акцентувати на індивідуальних особливостях школярів при визначенні їхньої ціннісно-мотиваційної сфери. Для кращого розуміння причин, які стимулюють діяльність школярів у сфері фізичної культури, ми проаналізували мотиви й установки юнаків і дівчат з точки зору їх належності до певного гендерного типу. Тому на наступному етапі дослідження визначаємо гендерний тип особистості респондентів. Для цього здійснюємо стандартизоване тестування за методикою Сандри Бем «Маскулінність – фемінінність». Терміни «маскулінність» та «фемінінність» дають нормативні уявлення про психологічні та поведінкові якості, які характерні для чоловіків та жінок, які пов'язані з диференціацією статевих ролей. У людини статева диференціація соціально обумовлена.

Маскулінний тип характеризується найбільшою виразністю таких якостей особистості, як незамінність, наполегливість, схильність до захисту власних поглядів та до ризику, аналітичний склад мислення, віра у себе, самодостатність.

Фемінінному типу особистості більшою мірою притаманні такі якості, як сором'язливість, ніжність, здатність до співчуття, вміння втішати, сердечність, м'якість, довірливість та любов до дітей.

Андрогінному типу особистості приблизно однаково притаманні маскулінні та фемінінні якості особистості та риси характеру, що виявляються в поєднанні традиційно чоловічих і жіночих характеристик в одній людині. Андрогінія розглядається як гармонійне поєднання традиційно чоловічих, так і жіночих якостей.

Запропонований С. Бем опитувальник (BSR) – один із найбільш використовуваних у науці інструментів для вимірювання того, як людина оцінює себе з точки зору гендеру. Основний індекс IS визначається за відповідною формулою. Величина індексу IS у межах від –1 до +1 свідчить про андрогінність, менша –1 ($IS < -1$) – про маскулінність, більша +1 ($IS > +1$) – про фемінінність [44].

На підставі аналізу отриманих даних було визначено, що переважна більшість юнаків і дівчат, незалежно від віку, мають IS андрогінного типу особистості. Із 302 юнаків – 92,77 % мають показник IS андрогінного типу. Тільки 5,12 % юнаків репрезентують гендерну ідентичність маскулінного типу та 1% – характеристики фемінінного типу (табл.4.1). З-поміж 335 дівчат 73,89 % віднесені до андрогінного типу особистості, 23,33 % – до фемінінного, маскулінні характеристики мають 2,78 % дівчат. Склад-

ність вивчення даних категорій пов'язана з тим, що існували раніше традиційні зразки маскулінності / фемінінності в чому змінилися і продовжують змінюватися в сучасних умовах. Це створює певні труднощі для сучасної молоді, яка намагається інтегрувати різні соціальні ролі, зразки поведінки і особистісні риси. Тому, використання опитувальника С Бем «Маскулінність-фемінінність» не дозволило виявити у повній мірі чутливість до визначення особливостей мужності та жіночності на індивідуальному рівні, для подальших досліджень у визначеному напрямку став необхідним більш детальний аналіз гендерних ознак. Через це ми внесли кілька пропозицій щодо корегування інтерпретації отриманих даних. З огляду на те, що практично 90 % респондентів мають андрогінний психологічний тип особистості, ми вирішили провести кластерний аналіз та розглянути IS кожного респондента, який має андрогінний тип особистості, і виділили з них тих респондентів, чий IS ближче до маскулінного або фемінінного типу.

Отже, нами було проведено кластерний аналіз параметру IS тесту Сандри Бем «Маскулінність – фемінінність», за результатами якого отримано 3 кластери, які відображають усі значення досліджуваного параметру IS (табл. 3). До 1-го кластеру увійшли всі респонденти андрогінного ($-1 < IS < 1$) психотипу – 51,02 % від загальної кількості респондентів. До 2-го кластеру віднесені респонденти

Таблиця 4

Загальна кількість респондентів за параметром IS тесту С. Бем
«Маскулінність-фемінінність»

Андрогінний психотип	Маскулінний психотип	Фемінінний психотип	Андрогінний психотип	Маскулінний психотип	Фемінінний психотип
Юнаки, n=332			Дівчата, n=360		
196	92	44	170	27	163
59,04%	27,71%	13,25%	47,22%	7,50%	45,28%
Юнаки, які займаються спортом, n=97			Дівчата, які займаються спортом, n=29		
55	34	8	14	8	7
56,70%	35,05%	8,25%	48,28%	27,59%	24,14%

1) маскулінного ($IS < -1$) та 2) андрогінного з ознаками маскулінного ($-1 < IS < -0,46$) психотипів, кількість яких становить 15,72% від усіх респондентів. У 3-му кластері об'єднані респонденти фемінінного та андрогінного психотипів з ознаками фемінінного ($0,58 < IS < 1,86$) – 33,26% опитаних респондентів.

Відповідно до розподілу респондентів за кластерами було отримано такі показники загального розподілу юнаків і дівчат та розподілу респондентів за віковими групами згідно з їхніми психологічними характеристиками, які наведено у таблицях №4 та №5. Аналіз даних наведених у таблиці №4 дозволяє констатувати, що кількість андрогінних юнаків (59,04 %) переважає більше ніж удвічі кількість маскулінних (27,71 %) та більше ніж учетверо – фемінінних (13,25 %). Натомість кількість андрогінних та фемінінних дівчат із невеликою різницею (2 %) складає 47,22 % та 45,28 %. Утім, маскулінних серед них – лише 7,5 %. Визначено, що серед школярів, які займаються спортом, розподіл згідно з їхніми гендерними характеристиками дещо інший. Серед спортсменів кількість маскулінних юнаків на 7,34 % більше, а фемінінних – на 5,0 % менше.

Нашу увагу привертає той факт, що серед дівчат, які займаються спортом, на відміну від загальної кількості школярів, осіб

із маскулінними ознаками більше на 20 %, проте з фемінінними – на 18,14 % менше.

З метою визначення взаємозв'язку між формуванням мотивації школярів до занять руховою активністю та типом їхньої гендерної ідентичності ми простежили наскільки змінюються кількісний склад маскулінних, фемінінних та андрогінних юнаків і дівчат із віком і яким чином дані психологічні характеристики впливають на їхні мотиваційні пріоритети до рухової активності. Гендерно-статевий розподіл школярів у віковому аспекті представлено в таблиці №5. У результаті аналізу даних виявлено, що з віком у юнаків кількість осіб з ознаками маскулінності зростає (з 13,79 % до 30,19 %), а з ознаками фемінінності – знижується (з 31,03 % до 11,33 %).

Також виявлено тенденцію до збільшення кількості фемінінних дівчат із віком, що дозволяє зробити припущення щодо впливу гендерних стереотипів на формування гендерної ідентичності підлітків. Високий рівень мотивації до занять фізичною культурою і спортом у хлопців 11-13 років співпадає з високим рівнем андрогінності та підвищеною фемінінністю у даному віці. Зниження мотивації хлопців до занять фізичною культурою і спортом, припадає на 7 та 8 класи і характеризується високим рівнем маскулінності (33,79 %) та зни-

женням рівня андрогінності та фемінінності (58,79 % та 12,44% відповідно). Тобто, ми простежуємо, що період підвищення маскулінності хлопців співпадає зі зниженням мотивації до занять фізичною культурою і спортом. Далі, з 9-го класу (14-15 років) прослідковуємо певне підвищення рівня мотивації до занять фізичною культурою і спортом при стабільному рівні маскулінності (30,19 %) та при зниженні фемінінних рис характеру (11,32 %). За результатами дослідження виявлено, що на мотивацію до занять руховою активністю у дівчат впливають в більшій мірі андрогінна та фемінінна гендерна орієнтація. У дівчат з 5-го до 6-го класу визначається досить високий рівень мотивації до занять фізичною культурою і спортом при максимальній кількості фемінінних (45,03 %) та андрогінних дівчат (49,12 %). При зниженні мотивації в період з 7-го класу – простежується зниження кількості дівчат з фемінінним психологічним типом гендерної ідентичності та підвищення кількості дівчат з маскулінним психологічним типом. Другий період (10 клас) зниження мотивації до занять руховою активністю також пов'язаний із зниженням кількості андрогінних дівчат та підвищенням фемінінних. У старшому шкільному віці підвищення мотивації до занять фізичною культурою і спортом у дівчат від-

Таблиця 5

Розподіл загальної кількості респондентів за результатами кластерного аналізу параметру IS тесту С. Бем за віковими періодами

Андрогінний психотип	Маскулінний психотип	Фемінінний психотип	Андрогінний психотип	Маскулінний психотип	Фемінінний психотип
Хлопці, 11-13 років, n=134			Дівчата, 11-13 років, n=171		
87	27	20	84	10	77
64,92%	20,15%	14,93%	49,12%	5,85%	45,03%
Юнаки, 14-15 років, n=145			Дівчата, 14-15 років, n=109		
78	49	18	53	16	40
53,79%	33,79%	12,41%	48,62%	14,68%	36,70%
Юнаки, 16-17 років, n=53			Дівчата, 16-17 років, n=80		
31	16	6	33	1	46
58,49%	30,19%	11,32%	41,25%	1,25%	57,50%

бувається за рахунок переваги фемінінних якостей, які у 11-му класі досягають максимального показника (57,5 %).

Учені зазначають, що стать людини складається із взаємопов'язаних біологічних, соціальних і психологічних компонентів. Визнання за маскулінністю і фемінінністю як за особистісними характеристиками незалежності та можливості поєднання в одній людині дозволили відійти від біологічного протистояння чоловічого та жіночого та перейти до статево-рольових типів [2, 7, 16, 17].

Для кращого розуміння причин, які стимулюють діяльність школярів у сфері фізичної культури, ми проаналізували мотиви й установки юнаків і дівчат з точки зору їх приналежності до гендерного типу. Нами було виявлено, що для маскулінних юнаків у пріоритеті поради батьків і сімейне виховання. Фемінінні та андрогінні юнаки віддали перевагу перегляду телепередач як визначальному спонуканню щодо занять фізичними вправами. Маскулінні дівчата взагалі не захотіли обирати запропоновані в анкеті мотиви і у своїй більшості визначили інші мотиви щодо занять фізичними вправами. Фемінінні та андрогінні дівчата пріоритетним

мотивом визнали перегляд телепередач. Відвідування уроків фізичної культури юнаками і дівчатами різних психологічних типів також мають певні особливості. Маскулінні юнаки визнають уроки фізичної культури корисними й цікавими. Натомість фемінінні відвідують заняття тільки заради заліку з цього предмету. У маскулінних, андрогінних та фемінінних дівчат мотиви щодо відвідування уроків з фізичної культури відрізняються від мотивів юнаків таких самих психологічних типів. Так, маскулінні дівчата на перше місце поставили мотив отримання заліку з предмету, а фемінінні та андрогінні – знання про користь впливу фізичних вправ на організм людини, але виявилось, що на заняттях їм не дуже цікаво, тому на другому місці у них розташований мотив отримання заліку з предмету. Щодо мети занять фізичними вправами, то маскулінні юнаки прагнуть досягнення високого спортивного результату та вдосконалення форми тіла, фемінінним юнакам важливе спілкування з друзями та поліпшення стану здоров'я, заняття фізичними вправами андрогінні юнаки мотивують потребою вдосконалення форми тіла і спілкування з друзями.

Дискусія. Говорячи про до-

цільність і необхідність розробки та інтегрування у практику гендерних досліджень у сфері фізичної культури і спорту, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на наявність різних думок науковців щодо психологічних відмінностей представників різних статей та формування моделей маскулінності-фемінінності. Науковці довели, що маскулінність, андрогінність, фемінінність, як психологічні характеристики особистості, формуються в процесі соціалізації згідно з нормативними конструктами для хлопців і дівчат, а їх прояв є важливим компонентом гендерної ідентичності особистості [3]. Але досі в обґрунтуванні даної проблеми немає єдиної думки вчених. Представники диференціальної психології висловлюють думку, що маскулінність / фемінінність – це вроджені якості [1, 11, 42], хоча і не виключають соціальної складової формування цих властивостей. Іншими науковцями – представниками гендерної психології постулюється думка, що особистісні та поведінкові відмінності між чоловіками і жінками виникають, перш за все, як соціальний феномен, який не визначається природними чинниками в такій же мірі, як морфологічні і фізіологічні відмінності [9, 10, 41].

Відповідно до принципу єдності особистості і діяльності, сформульованому в роботах Рубінштейн С. Л. [33] і Леонтьєва О. М. [26], саме в діяльності особистість формується і проявляється. Так, Слепова Л.Н. вивчала питання реалізації гендерного підходу в навчанні та вихованні підростаючого покоління. Авторка стверджує, що заняття фізичною культурою і спортом, спираючись на гендерний підхід, повинні бути побудовані з урахуванням гендерних особливостей тих, хто займається, актуалізуючи їх гендерні ролі, формуючи розуміння призначення чоловіка і жінки у суспільстві. Така організація навчального процесу з фізичного виховання потребує від викладача знань про гендерні особливості юнаків і дівчат [37]. Автор підкреслює, що фізична культура, безперечно, може бути засобом гендерної соціалізації за допомогою підбору засобів та методів фізкультурно-спортивної діяльності, орієнтації на види рухової активності учнів, закріплюються моделі поведінки та особистісні якості, що формують гендер. У науковій роботі Сахаєва Б. Т. [39] виявлено, що вікова динаміка фізичного розвитку й фізичної підготовленості студентів-юнаків і студентів-дівчат не ідентична. Науковець довів, що гуманізація процесу фізичного виховання та виховання гендерної культури позитивно впливає на психічний стан студентів і розуміння однакової привабливості таких якостей, як маскуліність і фемініність для кожної людини незалежно від статі.

Результати нашого дослідження співпадають з результатами досліджень проведених зарубіжними вченими А.М. Maers, Н.М. Lips., S. Spence, R. Helmrigh, які свідчать про те, що дівчата, які займаються спортом, чудово поєднують у собі цілу низку маскуліних якостей, маючи високий рівень фемініності [21, 24, 35,

50, 51, 52]. На нашу думку, фізична культура і спорт, безперечно, є одними із суттєвих засобів гендерної соціалізації школярів. За допомогою добору ефективних засобів та методів фізкультурно-спортивної діяльності, орієнтації на вподобані види рухової активності у юнаків і дівчат закріплюються моделі поведінки та особистісні якості, що формують гендер. Однак, як зазначає Т.А. Арканцева [2], це спричиняє певну обмеженість даного підходу: «У реальному житті психологічну та біологічну складові не можна розглядати ізольовано. Так, наприклад, існують не просто маскуліні та фемініні суб'єкти, а маскуліні чоловіки та маскуліні жінки, фемініні чоловіки та фемініні жінки, і за особистісними психологічними характеристиками вони є різними». Ми згодні з даним положенням і вважаємо, що формування мотивації до рухової активності та цінностей фізичної культури може залежати безпосередньо від гендерних особливостей юнаків і дівчат. Результати нашого дослідження підтверджують наукові розвідки Арканцевої Т., Афіногенової С., Дамадаєвої А., Стамбулової Н. про відмінність маскуліних юнаків від фемініних та андрогінних. Що виражається більш зухвалою їхньою поведінкою у ставленні до оточення, самовпевненістю, лідерськими якостями та прагненням до перемоги [2, 3, 14]. Також ми поділяємо думку вчених, котрі зазначають, що вітчизняний освітній простір вимагає такої наукової парадигми теоретичних пошуків, яка б могла збалансувати гендерну дискримінацію й асиметрію в педагогічному соціумі та дослідити дійсність із позицій толерантності, гармонізації статево-рольової взаємодії [18.]. На наше глибоке переконання, якщо гендерна рівність чоловіків і жінок розглядається з точки зору їх рівної участі у справах суспільства та рівних можливос-

тей та представництва чоловіків і жінок у різних сферах громадського та суспільного життя, то це не викликає заперечень. Але відомо, що рухова активність людини безпосередньо пов'язана з проявом її фізичних можливостей та визначається біологічною статтю. І коли мова йде про «рівність умов», то ми вважаємо питання в даному аспекті носить дискусійний характер. На нашу думку, при організації занять фізичною культурою і спортом необхідно в першу чергу враховувати біологічну стать, як основу для диференціації обсягу навантаження та рухового режиму юнаків і дівчат. А для формування мотивації та інтересу до занять руховою активністю, при виборі виду спорту, для створення необхідних можливостей реалізувати себе, необхідно диференціювання, яке буде врахувати як біологічні відмінності, так і гендерні особливості юнаків і дівчат, що припускають рівноцінність схожих і несхожих рис. У зв'язку з цим, не претендуючи на безспірність наших думок, ми вважаємо доцільним розглядати теорії обох підходів у сукупності, які будуть поєднувати в собі біологічний та соціальний аспекти.

Висновки. Таким чином, спираючись на проаналізовані наукові джерела та результати нашого дослідження виявлено, що в основі мотиваційної сфери юнаків і дівчат щодо занять руховою активністю існують як спільні пріоритети, так і ті, що суттєво відрізняються і можуть залежати не тільки від статевих, а і від гендерних характеристик. Виявлено, що на мотивацію підлітків щодо спортивно-оздоровчої діяльності, незалежно від того, займаються вони систематично спортом чи ні, суттєво впливає думка батьків, друзів, передачі по телебаченню та інформації Інтернет-мереж. У старшому підлітковому віці більш свідомим є вплив інформації Інтернет-мереж та ЗМІ, що може

стати мотивованим спонуканням до занять фізичними вправами.

На підставі даних, отриманих у перебігу дослідження, дістала подальшого розвитку система оцінки гендерних ознак (психологічного типу за індексом IS) юнаків та дівчат із використанням факторного та кластерного аналізів результатів психологічного тестування за методикою Сандри Бем «Маскуліність-фемініність», згідно з якими повною мірою відображаються усі значення досліджуваного параметру.

З метою визначення взаємозв'язку між типом гендерної ідентичності школярів та формуванням їхньої мотивації до занять руховою активністю ми простежили, наскільки змінюються кількісний склад маскуліних, фемінінних та андрогінних хлопців і дівчат із віком і яким чином дані психологічні харак-

теристики впливають на їхні мотиваційні пріоритети до рухової активності. Також нами виявлено, що дівчата та юнаки одного статево-рольового типу є різні та відрізняються мотивацією до занять руховою активністю. На підставі отриманих даних, можна констатувати наявність у юнаків і дівчат певних спільних гендерних ознак, проте відмінних ознак простежено значно більше.

Отже, результати емпіричного дослідження дозволили виявити вплив індивідуальних гендерних особливостей юнаків і дівчат на формування мотиваційних пріоритетів до занять фізичною культурою і спортом. Отримані результати дають нам право припустити, що для формування певної стратегії залучення учнівської молоді до систематичних занять фізичною культурою, вивчаючи інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації у сфе-

рі фізичної культури, їх ставлення до рухової активності, не можна орієнтуватися тільки на один із показників біологічної чи психосоціальної системи, а необхідно враховувати не тільки фізіологічні та морфо-функціональні особливості юнаків і дівчат, але і весь комплекс біологічних і соціальних ознак особистості, впроваджуючи гендерний підхід у процес шкільного фізичного виховання.

Перспективи дослідження. У результаті проведеного дослідження ми отримали досить великий обсяг необхідних знань, що надає нам можливість розробки моделі компонентів індивідуальної фізичної культури підлітків і молоді з критеріями оцінки для різних вікових і статевих груп.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що не існує ніякого конфлікту інтересів.

Література

1. Агеев В.С. Психологические и социальные функции полоролевых стереотипов. Вопросы психологии. 1987;(2):152-8. Арканцева Т.А. Отношение родителей и детей в гендерном измерении: учеб. пособ. Москва: НОУ ВПО Московский психолого-социальный ин-т; 2011. 70 с.
2. Арканцева Т.А. Отношение родителей и детей в гендерном измерении: учеб. пособ. Москва: НОУ ВПО Московский психолого-социальный ин-т; 2011. 70 с.
3. Афиногенова С.В. Выбор вида профессиональной деятельности подростками и юношами разного биологического и психологического пола Ученые записки ун-та им. П.Ф. Лесгафта. 2006;(1):112-5.
4. Артамонова Т.В. Гендерная дифференциация личности высококвалифицированных спортсменов. Ученые записки ун-та им. П.Ф. Лесгафта. 2008;(4):38.
5. Базарний В.Ф. Дитя человеческое. Психофизиология развития и регресса. Москва; 2009. 328 с.
6. Бендас Т.В. Гендерная психология : учебное пособие. Санкт-Петербург: Питер Пресс; 2009. 428 с.
7. Берн Ш. Гендерная психология. Санкт-Петербург: Прайм-Евразия; 2009. с. 250
8. Ворожбитова А.Л. Гендер в спортивной де-

References

1. Aheev VS. Psikhologicheskiye y sotsyalnye funktsyy polorolevykh stereotipov. Voprosy psikhologii. 1987;(2):152-8. Arkantseva TA. Otnosheniye rodytelei y detei v hendernom yzmerenyy: ucheb. posob. Moskva: NOU VPO Moskovskiy psikhologohotsyalylnyy yn-t; 2011. 70 s.
2. Arkanceva TA. Otnosheniye roditelej i detej v hendernom izmerenii: ucheb. posob. Moskva: NOU VPO Moskovskij psihologo-socialnyj in-t; 2011. 70 s. Artamonov TV. Gender differentiation of the personality of highly qualified athletes. Scientific notes of the un-ta them. P.F. Lesgaft. 2008; (4): 38.
3. Afinogenova SV. Vybor vida professionalnoj deyatel'nosti podrostkami i yunoshami raznogo biologicheskogo i psihologicheskogo pola Uchenye zapiski un-ta im. P.F. Lesgafta. 2006;(1):112-5.
4. Artamonova TV. Gendernaya differenciaciya lichnosti vysokokvalificirovannyh sportmenov. Uchenye zapiski un-ta im. P.F. Lesgafta. 2008;(4):38. Dulmukhametova GF. Pedagogical conditions of gender differentiation in teaching younger schoolchildren [dissertation]. Kazan: Tatar state. humanitarian and pedagogical university; 2011. 245 p.
5. Bazarnij VF. Ditya chelovecheskoe.

- яльності: учеб. пособ. Москва: ФЛИНТА; 2011. 216 с.
9. Гендерні дослідження: прикладні аспекти: монографія. Тернопіль: Навч. книга - Богдан; 2011. 226 с. Кравець ВП.
 10. Говорун Т., Кікінежді О. Гендерний дискурс в психологічній науці та педагогічній практиці. Психологічний часопис. 2016;(1):41-55.
 11. Грошев И.В. Психология половых различий [диссертация]. Москва: Российский ун-т дружбы народов; 2002. 523 с.
 12. Губа В.П. Возрастные основы формирования спортивных умений у детей в связи с начальной ориентацией в различные виды спорта [диссертация]. Москва: Всероссийский науч.-исслед. ин-т физ. культуры и спорта. 1997. 334 с.
 13. Дульмухаметова Г.Ф. Педагогические условия половой дифференциации обучения младших школьников [диссертация]. Казань: Татарский гос. гуманитарно-педагогический ун-т; 2011. 245 с.
 14. Дамадаева А.С. Специфика гендерной дифференциации личности в спорте. Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта. 2010;10(68):54.
 15. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Відомості Верховної Ради. 2018;5:35.
 16. Ильин Е.П. Пол и гендер. Санкт-Петербург: Питер; 2010. 686 с.
 17. Ильин Е.П. Психология спорта. Санкт-Петербург: Питер; 2008. 352 с
 18. Лыченко О. Гендерний підхід як нова методологія наукових досліджень в галузі педагогіки: генеза розвитку. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Полтава; 2011. с. 22-9.
 19. Кікінежді О. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи. 2004;1:27-9.
 20. Кон И.С. Половые различия и дифференциация социальных ролей. В: Баншиков В.М., Ломов Е.М., редакторы. Соотношение биологического и социального в человеке. Материалы к симпозиуму. Москва; 1982, с. 177-90.
 21. Круцевич Т.Ю., Марченко О.Ю. Гендерні відмінності ієрархічної структури ціннісних орієнтацій школярів різних вікових груп. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2018;3(43):144.
 22. Круцевич Т.Ю., редактор. Теорія і методика фізичного виховання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту. Т. 2. Київ: Олімпійська літ.; 2017. 392 с.
 23. Круцевич Т.Ю., Марченко О.Ю. Гендерна провіта вчителів фізичної культури – як організаційно-педагогічна передумова впровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. Спортивний вісник Придніпров'я. Психологія розвитку і регресу. Москва; 2009. 328 с. Damadaeva AS. Specificity of gender differentiation of personality in sports. Scientific notes of the University. P.F. Lesgaft. 2010; 10 (68): 54.
 6. Bendas TV. Gendernaya psihologiya : uchebnoe posobie. Sankt-Peterburg: Piter Press; 2009. 428 s.
 7. Bern Sh. Hendernaia psykholohyia. Sankt-Peterburh: Praim-Evroznak; 2009. s. 250
 8. Vorozhbitova AL. Gender v sportivnoy deyatelnosti: ucheb. posob. Moskva: FLINTA; 2011. 216 s.
 9. Genderni doslidzhennia: prykladni aspekty: monohrafiia. Ternopil: Navch. knyha - Bohdan; 2011. 226 s. Kravets VP.
 10. Hovorun T, Kikinezhdii O. Gendernyi dyskurs v psykholohichnii nauki ta pedahohichnii praktytsi. Psykholohichnyi chasopys. 2016;(1):41-55.
 11. Hroshev YV. Psykholohyia polovyykh razlychyi [dyssertatsyia]. Moskva: Rossyyskiy un-t druzhby narodov; 2002. 523 s.
 12. Huba VP. Vozrastnye osnovy formyrovaniya sportyvnykh umeniy u detei v sviazy s nachalnoi oryentatsyei v razlychnye vydy sporta [dyssertatsyia]. Moskva: Vserossyyskiy nauch.-yssid. yn-t fyz. kul'tury y sporta. 1997. 334 s.
 13. Dulmuhametova GF. Pedagogicheskie usloviya polovoy differenciacii obucheniya mladshih shkolnikov [dissertaciya]. Kazan: Tatarskij gos. gumanitarno-pedagogicheskij un-t; 2011. 245 s.7.
 14. Damadaeva AS. Specifika gendernoy differenciacii lichnosti v sporte. Uchenye zapiski universiteta im. P.F. Lesgafta. 2010;10(68):54.
 15. Zakon Ukrayini «Pro zabezpechennya rivnih prav ta mozhlivostej zhinok i cholovikiv». Vidomosti Verhovnoyi Radi. 2018;5:35.
 16. Ilin EP. Pol i gender. Sankt-Peterburg: Piter; 2010. 686 s.
 17. Ylyn EP. Psykholohyia sporta. Sankt-Peterburh: Pyter; 2008. 352 s
 18. Ilchenko O. Hendernyi pidkhd yak nova metodolohiia naukovykh doslidzhen v haluzi pedahohiky: geneza rozvytku. Pedahohichni nauky: zb. nauk. pr. Poltava; 2011. s. 22-9.
 19. Kikinezhdii O. Formuvanniahendernoikultury molod i: problemyaperspektyvy. 2004;1:27-9.
 20. Kon IS. Polovye razlychiya i differenciaciya socialnyh rolej. V: Bانشikov VM, Lomov EM, redaktory. Sootnoshenie biologicheskogo i socialnogo v cheloveke. Materialy k simpoziumu. Moskva; 1982, s. 177-90.
 21. Krutsevych TIu, Marchenko OIu. Henderni vidminnosti iierarkhichnoi struktury tsinnisnykh oriantatsii shkoliariv riznykh vikovykh hrup. Fyzichne vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi. 2018;3(43):144.
 22. Krutsevych TIu, redaktor. Teoriia i metodyka

- 2019;(4):149-160.
24. Круцевич Т.Ю., Марченко О.Ю. Концептуальні засади гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. Спортивний вісник Придніпров'я: науково-практичний журнал. 2019; 2:104-114.
25. Кордуэлл М. Психология А-Я: словарь-справочник. Москва: Фаир-Пресс; 2000. 448 с.
26. Леонтьев А.Н. Деятельность и личность. Психология личности. Т. 2. Самара: Изд. дом Бахрах; 1999. с. 165-88.
27. Лях В.И., Зданевич А.А. Физическая культура. 10-11 классы: учеб. для общеобразоват. учреждений. Москва: Просвещение; 2012. 237 с.
28. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: пособ. для учителя. Москва: Просвещение; 1983. 96 с.
29. Москаленко Н., Єлісеєва Д. Вплив самостійних занять фізичним вихованням на фізичний стан старшокласників. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;(1):197-202.
30. Москаленко Н.В., Решетилова В., Михайленко Ю. Сучасні підходи щодо підвищення рухової активності дітей шкільного віку. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;(1):203-8.
31. Пангелова Н.Є. Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвинутої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання [дисертація]. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України; 2014. 445 с.
32. Полуянов В.Б. Теория и практика маркетинга в управлении профессиональным образованием [автореферат]. Екатеринбург: Уральский гос. проф.-пед. ун-т; 2001. 26 с.
33. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер; 2000. 712 с.
34. Рымарев Н.Ю. Личностные особенности подростков с различной гендерной идентичностью [автореферат]. Краснодар: Кубанский гос. ун-т; 2006. 22 с.
35. Самойленко Н.І. Передумови виникнення гендерного підходу у педагогічній науці. Молодий вчений. 2016;6(33):458-461.
36. Саух П.Ю., редактор. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи. Житомир: Видво ЖДУ ім. Івана Франка; 2011. 444 с.
37. Слепова Л.Н. Гендерный подход к физическому воспитанию студентов / Л.Н. Слепова, Т.Н. Хайрова, Л.Б. Дижонова // Современные наукоемкие технологии. – 2010. – № 5. – С.129-1
38. Стамбулова Н.Б. Психология спортивной карьеры: учеб. пособ. Санкт-Петербург: Центр карьеры; 1999. 368 с.
39. Сахаев Б.Т. Гуманистический подход в физическом воспитании студентов с учетом их гендерных особенностей : дис. на соискание
- физичного виховання: pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. fiz. vykhovannia i sportu. T. 2. Kyiv: Olimpiiska lit.; 2017. 392 s. Krucevich T. Yu., Marchenko O. Yu. Genderna prosvita vchiteliv fizichnoyi kulturi - yak organizacijno-pedagogichna peredumova vprovadzhennya gendernogo pidhodu u fizichnomu vihovanni shkolyariv. Sportivnij visnik Pridniprov'ya. 2019;(4):149-160.
23. Krutsevych T. Iu., Marchenko O. Iu. Henderna prosvita vchiteliv fizychnoi kultury - yak orhanizatsiino-pedahohichna peredumova vprovadzhennia hendernoho pidkhodu u fizychnomu vykhovanni shkolyariv. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. 2019;(4):149-160.
24. Krutsevych T. Iu., Marchenko O. Iu. Kontseptualni zasady hendernoho pidkhodu u fizychnomu vykhovanni shkolyariv. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia: naukovo-praktychnyi zhurnal. 2019; 2:104-114. Lebedinska I. Genderni studiyi: osvitni perspektivi: navch.-metod. materialy. Kyiv: Foliant; 2003. 80 s.
25. Korduell M. Psykholohyia A-Ya: slovar-spravochnyk. Moskva: Fayr-Press; 2000. 448 s.
26. Leontev AN. Deiatelnost y lychnost. Psykholohyia lychnosty. T. 2. Samara: Yzd. dom Bakhrakh; 1999. s. 165-88.
27. Lyah VI, Zdanevich AA. Fizicheskaya kultura. 10-11 klasy: ucheb. dlya obsheobrazovat. uchrezhdenij. Moskva: Prosveshenie; 2012. 237 s.
28. Markova AK. Formyrovanye motyvatsyy ucheniya v shkolnom vozraste: posob. dlia uchytelia. Moskva: Prosveshchenye; 1983. 96 s.
29. Moskalenko N, Yeliseieva D. Vplyv samostiinykh zaniat fizychnym vykhovanniam na fizychnyi stan starshoklasnykiv. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. 2017;(1):197-202.
30. Moskalenko NV, Reshetylova V, Mykhailenko Yu. Suchasni pidkhody shchodo pidvyshchennia rukhovoї aktyvnosti ditei shkilnoho viku. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. 2018;(1):203-8.
31. Panhelova N. Ie. Teoretyko-metodychni zasady formuvannia harmoniino rozvynenoї osobystosti dytyny doshkilnoho viku v protsesi fizychnoho vykhovannia [dysertatsiia]. Kyiv: Natsionalnyi universytet fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy; 2014. 445 s.
32. Poluianov VB. Teoryia y praktyka marketynha v upravlenyы professionalnym obrazovanyem [avtoreferat]. Ekaterynburh: Uralskyi hos. prof.-ped. un-t; 2001. 26 s.
33. Rubynshtein SL. Osnovy obshchei psykholohy. Sankt-Peterburh: Pyter; 2000. 712 s.
34. Rymarev N. Iu. Lychnostnye osobennosti podrostkov s razlychnoi hendernoї ydentychnostiu [avtoreferat]. Krasnodar: Kubanskyi hos. un-t; 2006. 22 s.

- ученої степені канд. пед. наук : 13.00.01 / Б. Т. Сахаєв. – Алмата, 2010. – 234 с.
40. Фашук О.В. Гендерні особливості фізичного виховання підлітків [автореферат]. Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника; 2011. 24 с.
 41. Цокур О., Іванова І. Гендерне виховання – нагальна потреба сучасної освітньої системи. Директор школи. Україна. 2006;(6):6-13
 42. Эльконин Д.Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте. Вопросы психологии. 1971;(4):6-20.].
 43. Antala B. The impact of coeducational physical education to the class climate at secondary schools. Olimpik Sports and Sport for All. Sport, Street, Adaptatio : proceeding book of XVI International Scientific Congress and VI International Scientific Congress; 2012May 17-19; Sofia. Sofia: National Sport Academi «Vassil Leski». 2012.p. 167-9.
 44. Bem S.L. Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender – schematic children in a gender – schematic society. Journal of women in culture and society. 1983;8(4):65-78.
 45. Crum B., Mester J. A critical review of competing PE concepts. Sport sciences in Europe 1993 – Current and future perspectives. Aachen: Meyer and Meyer; 1994. p. 516-33.
 46. Krutsevych T.Y., Marchenko O.Y. Age differenced of self-esteem of physical self at school. Gender aspects. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2017;2(38):112-6.
 47. Krutsevych T, Turchyk Y, Lukianchenko M, Djatlenko S. The peculiarities of physical education program in Ukraine. European J. of Physical and Health Education. 2010;5:16-21.
 48. Scott S. Gender: a useful category of historical analysis. The American Historical Review. 1986;5:10-67.
 49. Slingerland M, Haerens L, Cardon G, Borghouts L. Differences in perceived competence and physical activity levels during single gender modified basketball game play in middle school physical education. European Physical Education Review. 2014;20:20-35.
 50. Meyer JD, Schmidt AM. Gender political in four contexts. Political interest and values among junior high school students in China, Japan, Mexico and United States. Social Science journal. 2004;41(3):393-407.
 51. Myers AM, Lips HM. Participation in competitive amateur sports as a function of psychological and raging. Sox Roles. 1978;(4):571-8.
 52. Harris J. Health – related exercise and physical education. Physical education. Essential issues. London: Sage; 2005. p. 78-97.
 35. Samoilenko NI. Peredumovy vynyknennia hendernoho pidkходу u pedahohichnii nautsi. Molodyi vchenyi. 2016;6(33):458-461.
 36. Sauh PYu, redaktor. Innovaciyi u vishij osviti: problemi, dosvid, perspektivi. Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. Ivana Franka; 2011. 444 s.
 37. Slepova L. N. Hendernyi podkhod k fizycheskomu vospytanyiu studentov / L.N. Slepova, T.N. Khayrova, L.B. Dyzhonova // Sovremennye naukoemkiye tekhnolohyy. – 2010. – № 5.– S.129–1Stambulova NB. Psihologiya sportivnoj karery: ucheb. posob. Sankt-Peterburg: Centr karery; 1999. 368 s.
 38. Sakhaev B.T. Humanystycheskyi podkhod v fizycheskom vospytanyu studentov s uchetom ykh hendernykh osobennostei : dys. na soyskanye uchenoi stepeny kand. ped. nauk : 13.00.01 / B. T. Sakhaev. – Almata, 2010. – 234 s.
 39. Fashuk OV. Genderni osoblivosti fizichnogo viovannya pidlitkiv [avtoreferat]. Ivano-Frankivsk: Prikarpatiskij nac. un-t im. Vasilya Stefanika; 2011. 24 s.
 40. Tsokur O, Ivanova I. Henderne vykhovannia – nahalna potreba suchasnoi osvitnoi systemy. Dyrektor shkoly. Ukraina. 2006;(6):6-13
 41. Элконин Д.Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте. Вопросы психологии. 1971;(4):6-20.].
 42. Antala B. The impact of coeducational physical education to the class climate at secondary schools. Olimpik Sports and Sport for All. Sport, Street, Adaptatio : proceeding book of XVI International Scientific Congress and VI International Scientific Congress; 2012May 17-19; Sofia. Sofia: National Sport Academi «Vassil Leski». 2012.p. 167-9.
 43. Bem SL. Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender – schematic children in a gender – schematic society. Journal of women in culture and society. 1983;8(4):65-78.
 44. Crum B, Mester J. A critical review of competing PE concepts. Sport sciences in Europe 1993 – Current and future perspectives. Aachen: Meyer and Meyer; 1994. p. 516-33.
 45. Krutsevych TY, Marchenko OY. Age differenced of self-esteem of physical self at school. Gender aspects. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2017;2(38):112-6.
 46. Krutsevych T, Turchyk Y, Lukianchenko M, Djatlenko S. The peculiarities of physical education program in Ukraine. European J. of Physical and Health Education. 2010;5:16-21.
 47. Scott S. Gender: a useful category of historical analysis. The American Historical Review. 1986;5:10-67.
 48. Slingerland M, Haerens L, Cardon G, Borghouts L.

- Differences in perceived competence and physical activity levels during single gender modified basketball game play in middleschool physical education. *European Physical Education Review*. 2014;20:20-35.
49. Meyer JD, Schmidt AM. Gender political in four contexts. Political interest and values among junior high school students in China, Japan, Mexico and United States. *Social Science journal*. 2004;41(3):393-407.
 50. Myers AM, Lips HM. Participation in competitive amateur sports as a function of psychological and raging. *Sox Roles*. 1978;(4):571-8.
 51. Harris J. Health – related exercise and physical education. *Physical education. Essential issues*. London: Sage; 2005. p. 78-97.

Круцевич Тетяна

Національний університет фізичного виховання і спорту України
вул. Фізкультури, 1, Київ, 03680, Україна

Марченко Оксана

Національний університет фізичного виховання і спорту України
вул. Фізкультури, 1, Київ, 03680, Україна
E-mail: o.mar4enko17@gmail.com

Погасій Людмила

Київський національний торговельно-економічний універсиет
вул. Кіото, 19, Київ, 02156
knteusport@ukr.net